

D Melléklet

SUBLIME projekt helyi feltérképezés Érintettek, Kihívások & Lehetőségek Siklós járás, Magyarország Környezeti felelősségvállalás és helyi klíma akciók

Területi bemutatás

A Siklósi járás egy 2013-ban létrejött járás Magyarországon, Baranya vármegyében. Székhelye Siklós. Területe 653 km², lakossága 33 620 fő, népsűrűsége 56 fő/km². Három város (Siklós, Harkány és Villány) és 50 község tartozik hozzá. A járás viszonylag alacsony népsűrűségű, ami tükrözi vidéki és kisvárosi jellegét, Siklós a fő városi központja.

A 2022-es népszámlálási eredmények a következő kormegoszlást mutatják a siklósi járásban (16 244 férfi és 17 376 nő): 10 éves kor: 3207, 10-19 éves kor: 3250, 20-29 éves kor: 3705, 30-39 éves kor: 3912, 40-49 éves kor: 4960, 50-59 éves kor: 4717, 60-69 éves kor: 4970, 70-79 éves kor: 3323, 80-89 éves kor: 1372, 90 éves kor: 204.

Gazdasági szempontból Baranya vármegye, amelyhez Siklós járás is tartozik, jelentős kihívásokkal néz szembe. A térségben a foglalkoztatási ráta az országos átlag alatti, a gazdasági aktivitás alacsonyabb, mint az urbanizáltabb területeken. Az olyan vidéki területeken, mint Siklós járás, a mezőgazdaság továbbra is jelentős ágazat, bár az országos tendenciákat követve a szolgáltatásokban dolgozók száma nőtt. A munkanélküliségi ráta a régióban magasabb az országos átlaghoz képest, amely az általánosan elterjedt gazdasági nehézségeket tükrözi a Dél-Dunántúlon. Baranya vármegyében, ezen belül a Siklósi járásban a munkanélküliségi ráta történelmileg magasabb az országos átlagnál. A 2010-es évek elején 10-12% körül volt, bár ez a szám az elmúlt években valamelyest javult. A járás vidéki részein a munkanélküliségi ráta a megyei átlagnál is magasabb lehet. A legfrissebb adatok szerint Baranya vármegyében a munkanélküliségi ráta 8-9% körüli.

A járás nagymértékben függ a mezőgazdaságtól, a munkaerő mintegy 25-27%-a ebben az ágazatban dolgozik. A könnyűipar, mint például az élelmiszer-feldolgozás és a kisipari termelés is szerepet játszik, de viszonylag kis mértékben. Az ipar a foglalkoztatás 10-15%-át teszi ki. Baranya továbbra is

kihívásokkal néz szembe a nagy ipari beruházások vonzása terén. A siklósi várral, a Villányi borvidékkel és a harkányi termálfürdővel a turizmus és a szolgáltatások a gazdaság egyre nagyobb részét teszik ki. Ez az ágazat nagyságrendileg a helyi munkaerő mintegy 20-25%-át foglalkoztatja.

A területen két természetvédelmi terület található. A Szársomlyó a Villányi-hegység legmagasabb, 442 méter magas hegye, amely Baranya vármegye déli részén magaslik ki. Ez Magyarország legdélebbi hegye. Lábánál található Kisharsány, Nagyarsány és Villány települések. Szársomlyótól északra, az Alsó-Fekete-hegy (341 méter) közelében fekszik egy 1997 óta 94,6 hektáros védett terület - a Fekete-hegy Természetvédelmi Terület. Nevét helyzetéről kapta, mivel Szársomlyó bizonyos napszakokban árnyékot vet rá. A tölgyerdőkben gazdag terület közel 50 védett fajnak ad otthont, különösen nevezetes a tavaszi tisztásokon virágzó orchideákról. A területen a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság irányítja a természetvédelmi erőfeszítéseket.

Környezet- és éghajlatvédelemi kihívások Magyarországon számokban – A 12. és 13. Fenntartható Fejlődési Cél a KSH adatai alapján

Néhány adat és információ a teljesség igénye nélkül, melyek a 12. és 13. célokhoz kapcsolódó kihívásokat és lehetőségeket kínálnak.

Magyarország karbonlábnyoma (CO₂)

Magyarországon az egy főre vetített karbonlábnyom 5,79 tonna szén-dioxid volt 2020-ban. Ez az érték a magánháztartások általi szén-dioxid-kibocsátásból – amelynek forrása döntően a tüzelőanyagok elégetése a hűtéssel, fűtéssel, a gépjárművel való közlekedéssel – és a Magyarországon fogyasztott vagy beruházott végtermékek termelési láncán keresztül közvetetten kibocsátott szén-dioxidból tevődött össze.¹

Élelmiszer-hulladék

Élelmiszer-hulladék az élelmiszerlánc minden pontján keletkezik, az elsődleges termelésnél, a feldolgozás és a gyártás során, az élelmiszer-kereskedelem és egyéb forgalmazás területén, az éttermek és étkezési szolgáltatások működése kapcsán, végül pedig a háztartásokban. Arányaiban a háztartásokban keletkezik a legnagyobb része. Az Európai Unióban ez az arány 2020-ban és 2021-ben 55% körüli volt, amely fejenként, átlagosan 70 kg élelmiszert jelentett évente. Magyarországon ennél is nagyobb, 70%-ot meghaladó a háztartások részaránya a teljes élelmiszer-hulladék képződéséből. A feldolgozás és a gyártás során keletkezik a teljes élelmiszer-hulladék 18%-a, míg az elsődleges termelésnél képződik a legkevesebb veszteség.²

¹ <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2023/3-40-sdg-13#3-abra>

² <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2023/3-28-sdg-13>

Körforgásos anyagfelhasználási arány

Magyarország körforgásos anyagfelhasználási arányát 2010 óta mérik. A kezdeti 5,3%-os arány 2017-re 1,6 százalékponttal 6,9%-ra emelkedett. A növekvő trend két évben tört meg: 2014-ben kisebb, 2020-ban – a koronavírus-járvány miatti lezárások évében – jelentősebb visszaesés történt. Az utóbbit elsősorban a lerakással ártalmatlanított lakossági hulladék arányának átmeneti növekedése, és ezzel párhuzamosan az anyagában hasznosított hulladék részesedésének csökkenése okozta. 2021-ben azonban ismét javult az anyagfelhasználási arány, megközelítve a két évvel korábbi szintet. A körforgásos anyagfelhasználási arány növekedése azt jelzi, hogy egyre több esetben helyettesíti másodlagos nyersanyag az elsődlegest, így kevesebb elsődleges anyag kitermelésére van szükség, és ezáltal kevésbé nőnek a nyersanyag-kitermelés okozta környezeti károk. 2021-ben az Európai Unió körforgásos anyagfelhasználási aránya 11,7% volt.³

Ökológiai gazdálkodás

Magyarországon az ökológiai gazdálkodásba bevont területek nagysága 2022-ben az összes mezőgazdasági terület 6,4%-ára nőtt (326 ezer hektár). Az ökológiai gazdálkodásba bevont területek aránya a támogatási rendszer változásának köszönhetően kezdett el jelentősen emelkedni. 2015 és 2019 között 2,3-szeresére (173 ezer hektárral) nőtt az ökológiai terület nagysága. Ez a folyamat 2020-ban megállt, ezután az átállási területek jelentős csökkenése miatt az összes ökológiai terület nagysága mérséklődött, ugyanakkor az átállt területek kiterjedése 2016 és 2021 között töretlenül nőtt. Az új támogatási program hatására az átállási területek nagysága 2021-ről 2022-re a háromszorosára növekedett (93 ezer hektár), így az átállt területekkel együtt 326 ezer hektáron folyt biogazdálkodás.⁴

A NATURA 2000 területek aránya

A Natura 2000 ökológiai hálózat az ország területének 21,4%-át fedi le. A hazánkban élő és európai jelentőségű, illetve a nagy tömegben az országon átvonuló madárfajok védelmét 1 millió 375 ezer hektáron 56 különleges madárvédelmi terület biztosítja. A különleges természetmegőrzési területek száma 479, területnagysága 1 millió 444 ezer hektár, amely jelentős (közel 42%-os) átfedésben van a különleges madárvédelmi hálózattal. Az említett területek együttes nagysága 1 millió 995 ezer hektár, 39%-a már hazai jogszabályok által országos védelem alatt álló területeket foglal magában.⁵

A Magyarországi Ökoiskola Hálózat tagintézményeinek száma

Az elmúlt 22 évben több mint 1300 iskola csatlakozott az Ökoiskola Hálózathoz, amely 2021-ben az iskolák 30, a tanulók 31 és a tanárok szintén 31%-át foglalta magában.

Az Ökoiskola Hálózatban minden magyarországi intézménytípus megtalálható. A hálózati tagok többsége általános iskola, mintegy egynegyede középiskola, ezek nagyobb része köznevelési, kisebb

³ <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2023/3-30-sdg-12>

⁴ <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2023/3-10-sdg-13>

⁵ <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2023/3-7-sdg-15>

része szakképző intézmény. Művészeti iskolák, gyógypedagógiai intézmények és kollégiumok is sikeresen csatlakoztak.⁶

Megállapítások helyi interjúk alapján

Munkalehetőség, közlekedés

A siklói járásban és az egész vármegyében jellemző az a kettősség, hogy miközben turisztikai szempontból kiemelt régió (borturizmus, fürdőhelykultúra), a környék lakosai munkahelyteremtés szempontjából mégis nehéz helyzetben vannak, mivel az iparban munkalehetőség, a mezőgazdasági idénymunka nem ad elegendő, hosszú távú és folyamatos munkalehetőséget. A turisztikai ágazat a COVID 19 óta erre nem ad megfelelő választ. A térség édesvízben gazdag, Kisharsányban karsztvíz is található, amelyet ezért nem lehet megfelelő módon kiszélesíteni.

A térség periférikus elhelyezkedése, az ország Budapest-centrikussága miatt a finanszírozás csökken a közszolgáltatásokra. Aprófalvas a térség, Siklós lenne a központja a mikrotérségnek, de az is messze alulmúlja egy megyei székhely lehetőségeit. Ebből a periférikus helyzetből, az elégtelen közlekedésből fakad a képzés és a munkalehetőség hiánya. A vasúti közlekedés sok helyen megszűnt, az autóbussz közlekedés is nehézkes, (5804-es összekötő út) a zsákfalvak jellemzőek, ahova még a busz sem megy gyakran (aki megengedheti magának, az autóval közlekedik, aki nem, az gyűjtőjáratokkal, de csak akkor, ha egy olyan cégnél dolgozik, amelyik ezt biztosítja). A gyerekek iskolába jutását elvileg iskolabusz/falubusz segíti, ezeket nem az önkormányzat üzemelteti, hanem a tankerület, azaz a fenntartó (Magyarországon az állam központosító törekvései miatt a legtöbb közintézmény nem az önkormányzat fenntartása alatt áll, hanem egy budapesti központú, kerületekre osztott állami intézmény fennhatósága alatt. Ha korábban társulást hoztak létre az önkormányzatok, akkor az óvodai közlekedés megoldott, mert erre tudnak állami támogatást közvetlenül igényelni. Az viszont komoly problémát okoz reggel és délután, hogy a gyerekek eljussanak az iskolába, még akár a járás központjától számítva 3 km-es távolságra sem megoldott. Így az aluliskolázottság és munkanélküliség jellemző, amely generációs alapon öröklődik.

A foglalkoztatási kihívások közül az egyik a közfoglalkoztatási csapda. A közfoglalkoztatottak 88 000 Ft-ot kapnak havonta. Az enne a cél, hogy a közfoglalkoztatott vissza tudjon térni az elsődleges munkaerőpiacra. Korábban maximum 10 évet tudott valaki ebben a státuszban tölteni, ezt az időkorlátot időközben megszüntették. A rendeletben a 25 év alatti csak a kormányhivatal engedélyével lehetne közfoglalkoztatott, de ezt egyéni kérelemre lehet engedélyeztetni, amelyet a legtöbb esetben meg is adnak, így az iskolázatlan és munkanélküli fiatalok inkább választják ezt a formát, mint hogy elmenjenek az iparba vagy a mezőgazdaságba dolgozni.

Ökológiai kihívások

⁶ <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2022/1-32>

A vízkészlet kimerülése is veszélyterület, egyre kevesebb az eső, a vízkezelést átvette az állam, és azóta áremelkedés történt, nincs vezetékes szennyvízszolgáltatás, ezért fontos lenne a tudatos szennyvízgazdálkodás-szemléletformálás.

A térségben a legnagyobb foglalkoztató (cca 165 fő) az 1909-ben alapított, és a rendszerváltozás után privatizált az a Duna-Dráva Menti Cement Kft, a német HeidelbergCement AG és a SCHWENK Zement KG és a svájci Holderbank tulajdonában, amely egyben a legnagyobb környezeti szennyező. 2004 tavaszán a DDC tulajdonosai döntöttek a Beremendi Modernizációs Program megvalósításáról, amelynek okai a technológia korszerűsítése és az európai uniós környezetvédelmi előírások betartása mellett a versenyképesség hosszú távú biztosítása voltak. A korábban használt fosszilis energiahordozók mellett alternatív tüzelőanyagokat, például gumigranulátumot és biomasszát is hasznosíthat a gyár.

Kihívás a globális felmelegedésre, a szárazságra, vízhiányra, hogy hogyan lehet elvadult területből háztáji gazdálkodást teremteni. Az őshonos fák tűnnek el, nagy a szárazság, vissza lehetne fásítani a beszántott területeket, és a felesleges faanyag télen tüzelőt jelenthetne a családoknak.

A helyi lakosok körében még mindig az az elvárás, hogy a területek szépen kaszáltak, nyírtak legyenek, miközben a szárazság és egyéb klímaváltozási hatások miatt szükség lenne arra, hogy az ökológiai átállás keretében ez az attitűd megváltozzon, ehhez a szükséges információk és tudás rendelkezésre álljon.

Népesség problémák, motiválatlanság

A fiatalok elvándorlása jelenti a legnagyobb kihívást, nagyon sokan aludni járnak haza a járásban található otthonaikba, a legtöbb fiatal bejár Siklóstra, a megyeszékhelyre, Pécsre, és ezért feltehetően ott fogja járni iskolába, óvodába a gyermekeit, így az óvodai, iskola intézmények is veszélybe kerültek vagy fognak a közeljövőben. Ez fel fogja erősíteni az elvándorlást.

Magyarországon az élelmiszerárak megdrágultak a magas infláció miatt az elmúlt 2-3 évben, és ez jellemző általában a megélhetési költségekre (közüzemi számlák, szolgáltatások költségei), és az emberek egyre kevesebbet tudnak a mindennapi fenntartásukon kívül másra költeni. Ez közvetlen hatással van a motiválatlanságra, a helyi eseményeken, programokon való részvételre, amely évről évre csökken, és egyre nehezebb a lakosokat motiválni, bevonni közösségi eseményekre.

A helyi vállalkozásoknak is kevesebb forrása van, ezért pl. a borturizmus, a vendéglátás iparágak bevétele csökken, ebből fakadóan kevesebb embert foglalkoztatnak. Az építőipari foglalkoztatók inkább beszállítók bevonásával, mint saját humán erőforrással oldják meg a termelést. Számtalan olyan település van, ahol sem boripar, sem más ipar, sem idegenforgalom nincs, ez tovább erősíti az elnéptelenedést.

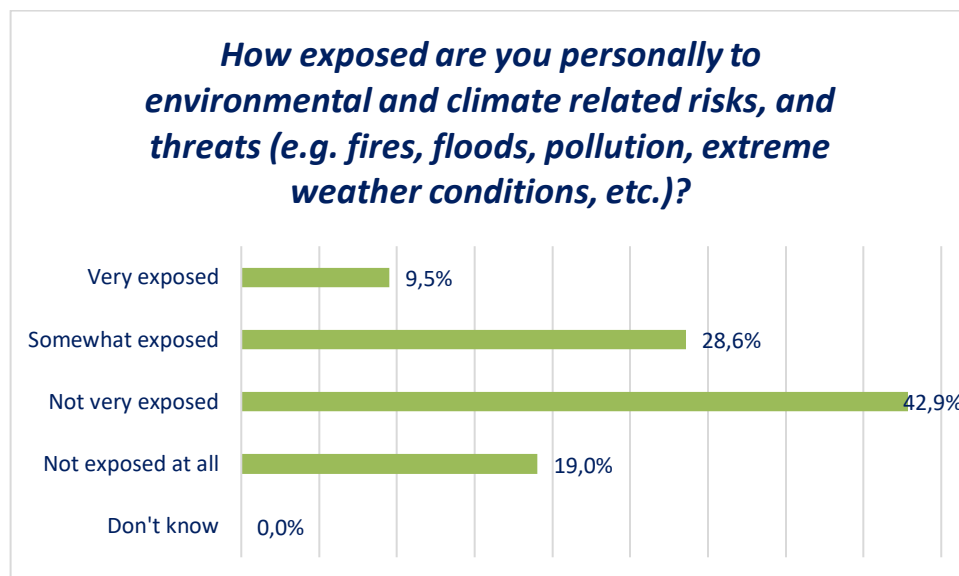
Egy nagyon heterogén járás, nincs vagy nagyon gyenge a közös kulturális identitás, a települések között nagy az életszínvonal különbség. A széttagoltság következménye, hogy nincs érdekegység, ezért nagy kihívás összefogni a térséget, és nincs szolidaritás a járás települései között.

A 13. SDG célhoz kapcsolódó nemzetközi felmérés eredménye

A SUBLIME projektnek a 13. fenntartható fejlődési cél elérésére irányuló erőfeszítései részeként a felmérés több mint 300 válaszadóhoz jutott el tíz határ menti városban és szigeten Ausztriában, Bulgáriában, Cipruson, Görögországban, Magyarországon, Olaszországban, Máltán, Lengyelországban, Romániában és Szlovéniában. A felmérés célja az volt, hogy feltérképezze a határ menti helyi közösségek megítélését az Agenda 2030-cal kapcsolatos kulcsfontosságú kérdésekről, különös tekintettel az éghajlati válságra.

Főbb megállapítások:

- **Az éghajlati kockázatoknak való kitettség:** A válaszadók 40%-a számolt be arról, hogy kitett környezeti és éghajlati kockázatoknak, például tüzeknek, árvizeknek, szennyezésnek és szélsőséges időjárási viszonyoknak. Közülük csaknem 15% érezte magát „nagyon kitettnek”. A 18-30 éves korcsoportban azonban kevesebb mint 10%-uk jelezte, hogy „nagyon kitettnek” érzi magát.
- **Az éghajlatváltozás észlelt súlyossága:** Az 1-től 10-ig terjedő skálán, ahol az 1 az „egyáltalán nem komoly probléma”, a 10 pedig a „rendkívül komoly probléma”, a válaszadók átlagosan 8 pontot adtak, ami az éghajlati válság nagyságának széles körű elismerését tükrözi.
- **A személyes cselekvés hiánya:** A válaszadók közel 40%-a elismerte, hogy a tudatosság ellenére az elmúlt hat hónapban nem tett személyes lépéseket az éghajlatváltozás elleni küzdelem érdekében.
- **A 13. SDG cél prioritásának meghatározása:** A válaszadók több mint 60%-a nem sorolta a 13. fenntartható fejlődési célt a sürgős cselekvést igénylő öt legfontosabb cél közé, ami rávilágít arra, hogy az éghajlatvédelmi fellépést a helyi prioritások közé kell emelni.

Források:

https://wikitravel.org/hu/Sikl%C3%B3si_kist%C3%A9rs%C3%A9g

<https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2023/sdg>